

Yhteenveto raportista Oikeus äidinkielenopetukseen kansallisissa vähemmistökielissä vuosikursseilla 7–9

Kansallisiin vähemmistöihin kuuluvilla oppilailla on oikeus äidinkielenopetukseen. Oppilaiden identiteetille ja kielelliselle kehitykselle on tärkeää, että he saavat mahdollisuudet siihen. Jotta oppilaat saisivat selkeän kuvan näistä oikeuksista, on muun muassa erittäin tärkeää antaa heille tietoa niistä ja siitä, missä muodossa opetusta tarjotaan. Koulutarkastuslaitos on aikaisemmissa tarkastuksissa todennut päämiesten antaneen oppilaille ja huoltajille puutteellista tietoa oikeudesta äidinkielenopetukseen, mutta päämiehillä on myös todettu vaikeuksia opetuksen tarjoamisessa ja järjestämisessä. Lisäksi aikaisemmissa selvityksissä on todettu, että kansallisten vähemmistökielten opettajista on suuri pula.¹ Euroopan neuvosto on myös kritisoinut Ruotsin koulutusjärjestelmää, kun kyse on ollut kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien oppilaiden oikeudesta äidinkielenopetukseen.

Samanaikaisesti viime vuosina on tehty lakimuutoksia tilanteen parantamiseksi.² Vaikka kansallisiin vähemmistöihin kuuluvilla oppilailla on 1. heinäkuuta 2015 alkaen ollut laajennettu oikeus äidinkielenopetukseen, silti opetukseen osallistuvia oppilaita on ollut suhteellisen vähän peruskoulussa.³

Koulutarkastuslaitos toteaa, että on olemassa riski, että oppilaita jää ilman äidinkielenopetusta omassa kansallisessa vähemmistökielessä ja annettu opetus voi tulla huonolaatuiseksi. Kun kansalliseen vähemmistöön kuuluvat oppilaat eivät saa äidinkielenopetusta, sillä voi olla negatiivinen vaikutus heidän identiteettiinsä, itsetuntoonsa ja myös heidän koulumenestykseensä. Kaikki edellä mainitut seikat ovat olleet joitakin tarkastuksen lähtökohtia.

Mitä tarkastuksia Koulutarkastuslaitos on toteuttanut?

Koulutarkastuslaitos on kartoittanut, tarjoavatko ja järjestävätkö päämiehet äidinkielenopetusta viidessä kansallisessa vähemmistökielessä vuosikursseilla 7-9. Tarkastusten yhteydessä on myös esitetty joitakin kartoittavia kysymyksiä siitä, missä määrin päämiehet käyttävät etäopetusta voidakseen järjestää oppilaille äidinkielenopetusta kansallisissa vähemmistökielissä.

Tarkastettaviksi otetaan 25 päämiestä. Päämiehet ovat sekä kuntia että yksityisiä toimijoita. Tarkastukseen valitaan vähintään yksi kunkin päämiehen kouluista, joissa annetaan opetusta vuosikursseilla 7-9. Tarkastettavana on ollut yhteensä 50 peruskouluyksikköä.

¹ SOU (2017:91). *Kansalliset vähemmistökielet koulussa – paremmat mahdollisuudet opetukseen ja elvytykseen*. s. 457 ja seuraavat sivut

² Laki kansallisista vähemmistöistä ja vähemmistökielistä (2009:724). Muutokset Koululaissa (2010:800). Kielilaki (2009:600).

³ SOU (2017:91).

Mitkä säännöt ovat voimassa?

Päämiesten velvollisuutena on tarjota äidinkielenopetusta kansallisissa vähemmistökielissä oppilaille, joilla on oikeus siihen.⁴ Yksi osa tarjousta on tiedottaa oppilaille ja heidän vanhemmilleen tästä oikeudesta.⁵ Päämies on kuitenkin velvollinen järjestämään äidinkielenopetuksen kansallisessa vähemmistökielessä ainoastaan, jos sopiva opettaja on saatavilla. Tämänkaltaisen opetuksen järjestämiselle ei ole asetettu mitään sellaisia oppilasmäärään liittyviä vaatimuksia, joita sovelletaan muille kielille.⁶ Rehtori tekee päätöksen oppilaan äidinkielenopetuksesta.⁷ Rehtori voi kuitenkin siirtää tämän päätösoikeuden kouluyksikön työntekijälle, jolla on riittävä pätevyys ja kokemus päätöksen tekemiseen asiassa.⁸ Jos koululla ei ole laillistettua ja kelpoisuusvaatimukset täyttävää opettajaa tai oppilasohjaajaa, voi päämies toteuttaa opetuksen etäopetuksena.⁹ Etäopetuksen tulee olla vuorovaikutteista opetusta, joka tapahtuu tietotekniikan avulla reaaliajassa siten, että oppilaat ja opettaja ovat eri tiloissa.¹⁰ Edelleen etäopetuksessa täytyy olla ohjaaja läsnä siinä tilassa, jossa oppilaat ovat etäopetuksen aikana.¹¹

Tärkeimmät havainnot

Useimmilla päämiehillä on puutteita kansallisista vähemmistökielistä tiedottamisessa

Koulutarkastuslaitoksen tarkastuksissa on ilmennyt paljon puutteita päämiesten tarjoamassa kansallisten vähemmistökielten äidinkielenopetuksessa. Kyse on päämiehien puutteellisesta kyvystä varmistaa, että oppilaat ja vanhemmat saavat selkeää tietoa oikeudesta äidinkielenopetukseen kansallisissa vähemmistökielissä ja mahdollisista opetustavoista.

Enemmistössä tarkastetuista kouluista on täysin tai osittain puutteelliset tiedot viidelle kansalliselle vähemmistökielille vahvistetuista oikeuksista. On myös useampia kertoja todettu, että päämiehet antavat myös virheellistä tietoa näistä oikeuksista.

Lisäksi lähes kaikki päämiehet antavat oppilaille ja heidän vanhemmilleen puutteellista tietoa siitä, että äidinkielenopetuksen kansallisissa vähemmistökielissä voi valita kielivalinnan puitteissa.

Kaikkien tiedottamisessa todettujen puutteiden vuoksi oppilaat, joilla on kiinnostusta ja tarvetta opiskella omaa kansallista vähemmistökieltään, saattavat luopua tästä mahdollisuudesta.

Ohjaajan puuttuminen etäopetuksessa

Kartoitusosan puitteissa on ilmennyt, että 7 kpl 25 päämiehestä järjestää opetusta jossakin kansallisessa vähemmistökielessä etäopetuksena. Koulutarkastuslaitos on todennut kaikilla näillä 7 päämiehellä erilaisia puutteita juuri etäopetuksen järjestämisessä.

⁴ Koululain 10 luku 7 § ja kouluasetuksen 5 luku 10 §

⁵ Peruskoulun opetussuunnitelma 2011, 1 Koulun arvopohja ja tehtävät, osio Oikeudet ja velvollisuudet

⁶ Kouluasetuksen 5 luku 10 §

⁷ Kouluasetuksen 5 luku 7 §

⁸ Koululain 2 luku 10 §

⁹ Kouluasetuksen 5a luku 3 §

¹⁰ Koululain 1 luku 3 §

¹¹ Kouluasetuksen 5a luku 4 §

Kaikissa tapauksissa ohjaaja on ollut koko ajan tai osan ajasta poissa oppilaan opetustilasta. Yli puolet päämiehien oppilaista eivät ole olleet koulussa vaan kotonaan saadessaan etäopetusta. Yhdessä tapauksessa opetusta ei annettu reaaliajassa, mikä on yksi etäopetukselle asetetuista vaatimuksista. Toisessa tapauksessa tekniset edellytykset olivat niin puutteelliset, että oppilas ja etäopettaja eivät nähneet toinen toisiaan etäopetuksen aikana.

Ne seitsemän tapausta, joissa ohjaaja puuttui, osoittavat, että laadullisten puutteiden riski on huomattava, kun äidinkielenopetusta kansallisissa vähemmistökielissä annetaan etäopetuksena.

Kartoitusosassa on muutoin todettu seuraavaa;

Oppilaan toivomuksesta päämiehet järjestävät äidinkielenopetuksen kansallisessa vähemmistökielessä

Tarkastukseen valituista 25 päämiehestä lähes kaikki ovat ilmoittaneet, etteivät he koskaan ole kieltäytyneet järjestämästä oppilaalle äidinkielenopetusta kansallisessa vähemmistökielessä. Ainoastaan kaksi päämiestä ilmoittaa näin tapahtuneen, koska he eivät löytäneet sopivaa opettajaa.

Tarkastuksen kohteina olevien päämiesten kouluissa useimmat oppilaat opiskelevat suomea. Jiddiä ja meänkieltä opiskelevia oppilaita on erittäin vähän.

Monet äidinkielenopettajista ovat laillistettuja opettajia tai esikoulunopettajia. Aivan yhtä monella ei ole pätevyyttä siinä kielessä, jota he opettavat. Opettajilla, joilla ei ole pätevyyttä opettamassaan kielessä eikä laillistetun opettajan tutkintoa, on yleensä jonkinlainen pedagoginen koulutus. Jotkut päämiehistä ovat pystyneet osoittamaan hakevansa aktiivisesti kansallisten vähemmistökielten äidinkielenopettajia ja tarjoavansa pätemättömille opettajilleen erilaisia koulutustoimenpiteitä pätevyyden kehittämiseksi.

Oppilaat saavat yleensä opetusta 60 minuuttia viikossa. Muutamassa tapauksessa oppilaat saavat enemmän tai vähemmän opetusta, opetusaika on vähintään 45 minuuttia viikossa.

Kartoituksen tarkoituksena ei ole ollut saatavuuden laadun arviointi. Tulosten perusteella todetaan kuitenkin kokonaisvaltaisesti, että suurin osa päämiehistä pyrkii järjestämään oppilaille toivomusten mukaisen opetuksen ja varmistamaan opettajien pätevyyden. Kartoitus on rajoitettu, mutta Koulutarkastuslaitos ei tämän kartoituksen pohjalta saa samanlaisia järjestämiseen liittyviä riskiviitteitä kuin aikaisemmissa tarkastuksissa.